

Poslední divoký kůň

Téměř vyhynulý druh koně Převalského
se podařilo vrátit do volné přírody

Klisna Zeta (vpravo s hříbětem) přišla do Gobi z Dobřejova a v tvrdých podmínkách porodila devět hříbat

Je zataženo, několik stupňů pod nulou. Malí úporní hřebci se prohánějí po zasněžené louce, až se jim práší od kopyt. V chovné stanici v Dolním Dobřejově pečují o potomky posledních divokých koní, nazvaných po svém objeviteli koně Převalského. Několik se jich dokonce vrátilo do původní domoviny v mongolské Gobi. Vzácná zvířata dlouho balancovala na hraně existence a jen se štěstím neskončila v kolonci vyhynulých druhů.

Šťastná třináctka

V prehistorii běhali divocí koně po celé Euroasii, ale lidská expanze je vytlačila do dalekých východních stepí. Poslední klisna východoevropského divokého koně zvaného Tarpan uhynula v 19. století. Dochovalo se jen pár lebek a dnes nikdo ani pořádně neví, jak tento kůň vypadal.

Kůň Převalského odolával civilizačnímu tlaku déle. V drsných a izolovaných pustinách mongolských džungarských stepí a polopouští přežíval prokazatelně do jara 1969, kdy byl naposled spatřen v údolí Gum Tanga (Hluboká pečeť). Naštěstí už jeho objev v roce 1881 vyvolal senzaci a několik loveckých výprav dovezlo do roku 1902 celkem 54 koní do evropských zoologických zahrad. Jen třináct z nich mělo potomky a stalo se základem nové populace.

Situace byla nejkritičtější po druhé světové válce. Přežilo pouhých 56 koní ve dvou stádech v Praze a Mnichově. Hřebec Robert byl dokonce jako válečná kořist převezen z lipské zoo do ruské rezervace Askania Nova. Jeho stylizovaná hlava dnes zdobí logo pražské zoo. „Hodně genů vypadlo. Přišli jsme o třicet procent genetické variability,“ vysvětluje rizika malého chovu zoolog Evžen Kůs, který vede mezinárodní plemennou knihu koní Převalského. Původní třináctku můžeme nakonec považovat za šťastnou, po světě dnes běhá přes 2500 jejich potomků.

Bijsk 8 má problém

Mezi zoology docházelo opakovaně ke sporům ohledně genetické čistoty. V rodokmenu pražské linie se v roce 1905 objevil kříženec mongolské domácí klisny. Mnichovský rod zase „obohatila“ sporná klisna Bijsk 8. Našla se její stará fotografie, na které má dlouhou hřívu, a to je problém. Typickým znakem divokých kopytníků je krátká a stojatá hříva, odchylka je považována za hybrida. Jiným sporným momentem je takzvaný fox gen. Jeho rostoucí výskyt v příbuzenské populaci způsobuje defekt tvorby tmavého pigmentu s následkem rezavého zabarvení.

Další degenerativní jevy, jako jsou neplodnost, malá životaschopnost mlá-

Hry hřebců odrážejí jejich postavení ve stádě

dat nebo bílé skvrny na hlavě, se překonaly vyřazením problematických koní z chovu a vhodným křížením. Genetické vybavě pražského chovu hodně pomohl mladý hřebec Bars ze Sovětského svazu, který byl jako syn poslední klisny odchycené ve volné přírodě velmi cenný.

Zoolog Kůs se dívá na spory o genetickou čistotu pragmaticky: „Ve stepi se tyhle věci neřeší.“ Koně Převalského se ve své minulosti nepochybně křížili s domestikovanými koňmi, a po jejich návratu do volné přírody se tak nejspíš stane zas. Fundamentalisté by mongolské pastevce nejraději posadili na motorku místo koně a jejich chovy izolovali v ohradách. To však není možné.

Instinkty stále fungují

„Stav koně Převalského v přírodě je podle posledních zpráv katastrofální. Je proto nutné organizovat okamžitou pomoc...“ píše se v memorandu pražského symposia na jeho záchranu v roce 1959, které pověřilo Prahu vedením mezinárodní plemenné knihy. Za čtvrt století zvedla mezinárodní spolupráce počty koní nad kritickou hranici 500 kusů. V pražské zoo odchovávali za osmdesát let existence chovu přes 200 koní a zásadně přispěli k jeho záchraně. V další fázi se převaláci přestěhovali z těsných výběhů zoologických za-

Krátká stojatá hříva je jejich typický znak

Vypouštění koní v lokalitě Zachin Us (Prameny divokého koně) v mongolské Gobi

hrad na otevřené pláni a stepi přírodních rezervací ve Francii, Maďarsku a Ukrajině. Vznikají první stáda, která se po patnácti generacích života v zajetí znovu organizují přirozeně.

„Pořád fungují přírodní instinkty a stádo spolu neuvěřitelně spolupracuje. Hierarchie funguje dokonale,“ vysvětluje chovatelka Lenka Kardová z aklimatizační stanice v Dolním Dobřejově. Osobně preferuje syrovou krásu přírodních koní a přešlechtěné anglické plnokrevníky podle svých slov nemusí. Divocí koně jsou malí, bytelní a přirozeně agresivní.

V harému s klisnami žije vždy jen jeden dominantní hřebec. Na lidi se nefixují ani v chovech, protože člověk pro ně zůstal lovcem a vetřelcem.

„Ta druhá klisna je nevyzpytatelná, raději si dejte pozor,“ varuje mě paní Kardová, když si koně prohlížím zblízka.

Fotograf Václav Vašků jezdí do Černobyli dokumentovat následky jaderné havárie. V roce 2005 mu na výjezdu z jaderné elektrárny zkřížilo cestu stádo divokých koní, kteří v „mrtvé“ zóně u atomové elektrárny žijí: „Křikl jsem na řidiče, ať zastaví, a vyběhl ven. Stádo bylo ode mě tak na šedesát metrů. Kdykoli jsem udělal pár kroků vpřed, o stejnou vzdálenost ustoupili. Přímo za nimi stál černobylský sarkofág.“ Magický moment vyfotografoval a snímek divokých zvířat před symbolem největšího selhání technické civilizace oblétl svět. Do Černobyli přišli první koně Převalského v roce 1998. Na dvou stech tisících hektarech volné plochy se jim daří a rychle se rozmnožují. Větším nebezpečím než zbytková radioaktivita jsou pyláci.

Tachi se vrací

Koně mají v mongolské kultuře ústřední postavení. Slovo tachi má dva významy – „divoký kůň“ a „posvátný“. Když se na jaře 1992 vrátili první koně Převalského do Gobi, byl to svátek pro všechny. „Barva převaláka je stejná jako barva džungarských stepí. Kůň tam naprosto zapadá,“ vzpomíná zoolog Kůs na dojmy z vypouštění koní do jejich domoviny.

První vlna reintrodukce se nepovedla a polovina koní návrat do volné přírody nepřežila. Sedmiletí koně se ukázali být příliš staří, aby se dokázali adaptovat na nové prostředí. Krevní paraziti a tvrdé klimatické podmínky je zahubily. Další projekty byly úspěšnější a v roce 2006 žilo volně v Gobi už přes sto koní. „Všichni mají šanci žít a reprodukovat se. My už o tom nerozhodujeme,“ dodává Evžen Kůs. Když se jeden hřebec neprosadí, přijde jiný. Další vývoj zachráněného druhu už zase řídí přirozený výběr. ■

Zoolog Evžen Kůs: „Pomohli jsme jim a teď už je to na nich.“

Černobylským převalákům radioaktivita nevádí, jak dokumentuje snímek novináře a fotografa Václava Vašků